

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola
Nevelésszociológiai doktori program

Vass Dorottea

A Vajdaságban alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek funkcionális analízise a Vajdaságban magyar tanulmányokat folytató magyar anyanyelvű hatnyolc éves tanulók olvasás iránti érdeklődésének aspektusából

Ph.D. értekezés tézisei

*Témavezető:
Dr. habil. Bálint Ágnes
egyetemi docens*

Pécs, 2020.

BEVEZETÉS

Az olvasásszociológiai kutatások arról számolnak be, hogy a magyar nyelven tanuló tanulók nem szeretnek olvasni (*Ábrahám, 2006; Bereck, 2009; Gombos, 2013; Gombos – Hevérné – Kiss, 2015; Péterfi, 2017*). A 2016-os PIRLS vizsgálat alapján a negyedik osztályos tanulók megfelelő szövegértési készséggel rendelkeznek, ennek ellenére a magyar tanulók ötöde nem szeret, 46%-a pedig csak valamennyire szeret olvasni (*Balácsi – Balkányi – Vadász, 2017*). Azok a tanulók, akik öt-hat éves korukban izgalommal gondolnak az olvasásra, az általános iskola harmadik osztályára kiszeretnek az olvasásból (*Bárdos, 2009*). Mi a teendő akkor, ha a tanulók megfelelő olvasási készséggel és pozitív olvasói énképpel rendelkeznek, ám az első osztály végére negatív olvasási attitűd alakul ki bennük? Ez a negatív attitűd a tanulók érdeklődésének kognitív és affektív működését is befolyásolja. Felmerül a kérdés: milyen eszközről beszélhetünk akkor, ha a tanulók pozitív olvasási attitűdjére, illetve a tanulók érdeklődésének kognitív és affektív működésére szeretnénk hatni?

Az első osztályt megkezdő hat-nyolc éves tanulók először találkoznak a tankönyvvel mint az olvasástanulást segítő segédeszközzel. Az ő esetükben a tankönyv, pontosabban az ábécés olvasókönyv az első olyan segédeszköz, amellyel ez a korosztály az első olvasási élményt hozza párhuzamba; az első olyan könyv, amelyből már nem felolvasnak ezeknek a gyerekeknek a felnőttek, hanem a tanulók önálló olvasási élményt élhetnek meg. Azaz, az ábécés olvasókönyv azt a fontos szerepet tölti be a hat-nyolc évesek körében, amely alapján a tanulók az olvasásról hipotézisek láncolatát állítják fel az ábécés olvasókönyv olvasástanulási módszere és olvasástanulási szövegek által nyert élményekből. Többek között ezért is fontos a szóban forgó tankönyv olvasástanulási szövegeinek tartalmával foglalkozni.

Ahhoz, hogy a hat-nyolc éves tanulók olvasási attitűdjét és a szóban forgó tankönyv olvasástanulási szövegeinek tartalma vizsgálható legyen, elengedhetetlen, hogy előzetesen az olvasás történelmi alakulásával, a magyar nyelvű olvasás és olvasásmódszertan kialakulásával, illetve az érdeklődés fogalmával, az érdeklődés kialakulásának a folyamatával foglalkozzunk. Fontos megvizsgálni, hogy a megfelelő olvasási készség kialakulása és a megfelelő olvasástanítási módszer alkalmazása mellett melyek azok a szövegformák és szövegtartalmak, amelyek felkeltik a kezdő olvasók olvasás iránti érdeklődését, ugyanis az olvasás iránti érdeklődés, illetve az olvasási motiváció erősen befolyásolja az olvasási készség kialakulását. Pontosabban az olvasási készség fejlettsége és az olvasási motiváció között aszimmetrikus kapcsolat van (*Józsa, 2007; Szenczi, 2012*). Ha a tanuló megfelelő szintű motivációval rendelkezik, akkor ennek köszönhetően az olvasási készsége is kifejlődhet, azonban egy jó olvasási készséggel rendelkező tanuló nem feltétlenül lesz motivált az olvasásra (*Szenczi, 2012*). Mivel az érdeklődést az intrinzik motiváció táplálja (*Bandura, 1986; Boekaerts – Boscolo, 2002*), a kutatások területén fontos előtérbe helyezni azokat a faktorokat, amelyek pozitív befolyással vannak a tanulók intrinzik motivációjának a kialakulására. Tehát, akkor beszélhetünk olvasás iránti érdeklődésről, motivációról s nem utolsósorban olvasás iránti pozitív attitűdről, ha a tanulók érdeklődésüknek megfelelő irodalmi szöveggel találkoznak (*Ainley – Hidi, 2002*).

Ahhoz, hogy a tanulóknál kialakuljon egy minimális mértékű olvasás iránti érdeklődés, elsődlegesen azokat a témaköröket érdemes megtalálnunk, amelyek a szöveggel való első találkozáskor arra ösztönözik őket, hogy ne csupán olvasástanulási célból foglalkozzanak az eléjük kerülő szövegekkel. Ennek érdekében azokat a témaköröket érdemes megvizsgálni és alkalmazni, amelyek valamilyen nevelési cél effektivitásával determináns hatással vannak az olvasó olvasás iránti érdeklődésének felkeltésére, illetve amelyek az olvasási

készségfejlesztés mellett fejlesztő hatással vannak a tanulók személyiségkialakulására. (Nagy – Katsányi, 2002; Steinberg, 1974). További kutatások is alátámasztják, hogy a jól megválasztott olvasási tartalmak, témakörök jelentősen hozzájárulnak az érdeklődés kialakulásához (Hidi, 2001). Mivel a hat-nyolc éves tanulók a mesék iránt érdeklődnek leginkább, a disszertáció fókuszába kerül a mese funkciója, tartalma és annak szereplői is (Bettelheim, 2011; Kádár, 2012; Propp, 1999).

A disszertáció egy olyan empirikus kutatás módszerének a kidolgozására és kivitelezésére vállalkozott, mely eredményeinek segítségével vizsgálhatóvá válik az a fontos neveléstudományi paradigma, amely a tanulók érdeklődését helyezi előtérbe. Jelen kontextusban, ha az ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegei nem felelnek meg a tanulók érdeklődésének, a tanulók nem fognak szívesen olvasni a könyvből. Ha nem olvasnak szívesen az ábécés olvasókönyvből, nem fogják gyakorolni az olvasást, így nem is fogják tudni teljes mértékben elsajátítani az olvasás technikáját, amelynek következményeképp a felsőbb osztályokban nehezen tudnak majd érvényesülni, nem csak anyanyelvből, hanem minden más, olvasást és szövegértést igénylő tevékenységből. Ha a tanulók olyan ábécés olvasókönyvből sajátítják el az olvasást, amelynek a szövegei felkeltik a tanulók érdeklődését, motiváltabbak lesznek az olvasás iránt. Ha motiváltabbak lesznek, pozitív olvasási attitűd fog bennük kialakulni, amely hatására bármikor szívesen ragadnak meg majd egy könyvet, amelyet már saját érdekből fognak olvasni. A disszertáció empirikus kutatásának eredményeit a jövőben egy ábécés olvasókönyv olvasástanulási szöveggyűjtemény kialakítására lehet majd felhasználni annak érdekében, hogy az olvasás elsajátításában érintett korosztály olyan szövegek segítségével tanuljanak meg olvasni, amelyek fenntartják majd az érdeklődésüket.

ELMÉLETI HÁTTER

Tankönyvkutatási perspektívák

A tankönyv funkcionális megközelítésének aspektusából meg lehet határozni az összes olyan funkciót, amely a tankönyvtől elvárható, ezek közül a funkciók közül pedig ki kell választani azokat az elemeket, amelyek az elemzéskor nagyobb szerepet játszanak. A disszertáció a funkcionális komponenseken belül az ábécés olvasókönyv funkcióit vette górcső alá (például az olvasástanulási módszert befolyásoló funkciók, ezen belül pedig az olvasástanulási szövegek funkciója); az értékelési kritériumrendszer perspektívájából a motivációra, ezen belül pedig az érdekességre fókuszált (Kojanitz, 2007:117).

A disszertáció elméleti beágyazása érdekében Chambliss és Calfee (1998) tankönyvvizsgálattal kapcsolatos három alapelvét vette figyelembe. A szerzőpáros szerint a tanulók számára az ismeretlen és kevésbé érdekes tananyag tartalmát a tankönyvben úgy kell reprezentálni, hogy annak tartalmában a tanulók minél több kapcsolódási pontot találjanak az érdeklődési körükkel és a már meglévő tudásukkal kapcsolatban. Ezek olyan kapcsolódási pontok kell legyenek, amelyek a tanulók szókincsével, személyes tapasztalatával és természetesen az előzetes ismereteikkel metszésben állnak. Mindezen felül a szerzőpáros azt is kiemelné, hogy ezeknek a tartalmaknak hatniuk kell a tanulók érdeklődési körére, kíváncsivá kell tegye őket (Kojanitz, 2007).

Ha egy ábécés olvasókönyvet Chambliss és Calfee (1998) háromdimenziós modellje alapján tervezünk szerkeszteni, újra csak kihagyhatatlan szerkezeti elemmé válik az olvasókönyv

tulajdonsága, ezen belül pedig az ismerős és érdekes tartalom, de ugyanúgy fontos elemzési faktor lesz az ábécés olvasókönyv alkotóeleme, azaz a szavak, mondatok illetve a szövegek milyensége. A disszertáció a Vajdaságban alkalmazott magyar ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek funkcióját vizsgálja különös tekintettel az érdeklődés felkeltésének funkciójára.

A tankönyvkutatók mára már különbséget tesznek a *tankönyvelemzés* illetve a *tankönyvanalízis/tankönyvvizsgálat* fogalma között is. A *tankönyvelemzés* a szakértői tudásra és tapasztalatra épül, a *tankönyvanalízis* viszont az analizált tankönyv jellemzéséhez, összehasonlításához és értékeléséhez kvantitatív elemzéseket és méréseket alkalmaz (Kojanitz, 2002, 2004, 2005; Nyitrai, 2010). Kojanitz (2002) ebben a kontextusban még a mondatok hosszúságát, szakszavak gyakoriságát, a tankönyv pedagógiai funkcióit, valamint az ábrák és feladatok arányainak mérését érti. Az említett eljárások mellett ezzel a módszerrel megállapítható a tankönyv érthetősége, tanulhatósága és érdekessége. A tankönyvanalízissel mérhetővé lehet tenni a témák gyakoriságát (frequency-analysis), ezek összefüggését (contingency-analysis), a témák terjedelmét (room-analysis) és értéktartalmát (value-analysis). A hagyományos értelemben vett tankönyvkutatások többsége a *tankönyvelemzés* és a *tankönyvanalízis* módszerét együttesen alkalmazzák, ám a tankönyvkutatások között ismeretlenek azok a kutatások, amelyek olyan kvantitatív kutatásról számolnának be, amelyekben a tankönyvanalízis által végzett kvantitatív mérés eredményei a tanulók olvasás iránti érdeklődésével lett volna párhuzamba vonva. Bár a tankönyvkutatási eljárásokon belül a kutatások már az olvasókönyvek vizsgálatával is foglalkoznak (pl. az olvasókönyvben megjelenő társadalomképpel, olvasásfejlesztéssel, a nemek ábrázolásával), az olvasókönyvvel kapcsolatos vizsgálatokról szóló kvantitatív kutatási eredmények még ismeretlenek számunkra (Nyitrai, 2010).

Az olvasás iránti érdeklődés kutatási perspektívái

Az olvasási témakörök jelentősen hozzájárulnak az érdeklődési szint kialakulásához, illetve a tanulók feladathoz való ragaszkodásához (Hidi, 2001). Schraw és mtsai (Hidi, 2001) vizsgálatában megállapította, hogy azok a tanulók, akik érdekesnek tartották az általuk olvasott szöveg témáját, többet olvastak. Schiefele és Krapp (1996) vizsgálata is hasonló eredményről számol be (Hidi, 2001). A szerzőpáros szerint az érdeklődés nem csupán a visszahívott szöveginformációk memorizálásának mennyiségét segítik elő, hanem erősen befolyásolják a tanulás hatékonyságát is. Azaz, a vizsgálatban a téma iránti érdeklődés arra motiválta az olvasókat, hogy túljussanak a szöveg felületes struktúráján, és összpontosítsanak a fő ötletekre és azok alapjellemezőjére. A kutatók rámutattak azokra a változókra, amelyek meghatározzák az olvasó tapasztalatainak helyzetét (Hidi, 2001). Ezek a változók közé sorolták a szöveges jellemzőket, mint amilyen az újdonság, az intenzitás és a könnyű megértés. További változók közé sorolták a tanulási környezet különböző típusainak a módosítását és az egyéni önszabályozó tevékenységeket. Ezek a változók az olvasást követően kognitív, affektív illetve magatartási változókat eredményezhetnek. Schraw és mtsai (1990) különböző szövegalapú szituációs érdeklődést kiváltó tényezőt emelt ki az olvasás iránti érdeklődés fejlesztésével kapcsolatban (Hidi, 2001). Ilyenek lehetnek például azok a szövegek, amelyeket könnyen meg lehet érteni, azok a szövegek amelyek a tanulók előzetes ismereteire támaszkodnak illetve olyan szövegek, amelyek összefüggésben vannak egymással, ezzel ösztönözve az olvasói elkötelezettséget.

Ahhoz, hogy a tanulóban felkeltsük, illetve fenn tudjuk tartani az érdeklődést, a gyakorlati kérdések megoldásában *Ainley – Hillmann - Hidi* (2002) fontosnak tartja megérteni a tanuló egyéni és szituációs érdeklődését, illetve e két pszichológiai állapot változásának szerepét. Például a szituációs érdeklődés kérdése fontos lehet azon pedagógusok számára, akik az egyéni érdeklődéssel nem rendelkező tanulókkal foglalkoznak, ugyanis a gyenge, vagy egyéni érdeklődéssel egyáltalán nem rendelkező tanulók csupán szituációs érdeklődéssel rendelkezhetnek (*Ainley – Hillmann - Hidi*, 2002).

Ha figyelembe vesszük azt, hogy az érdeklődés négy fázisa a szituációs érdeklődésből kiindulva halad az egyéni érdeklődés kialakulásáig (*Hidi – Renninger*, 2006), s ehhez a tényezőhöz hozzárendeljük azt a két tényállást, miszerint (1) vannak olyan első osztályos tanulók, akik csupán szituációs érdeklődéssel rendelkeznek, illetve (2) az iskolában nehéz az egyéni érdeklődéseknek eleget tenni, ez esetben először előnyösebb a szituációs érdekeket figyelembe vennünk (*Hidi*, 2001), és az olvasóvá nevelés érdekében elsődlegesen általánosságban fontos megvizsgálnunk a tanuló érdeklődését.

Ha a hat-nyolc éves korosztály olvasás iránti érdeklődésével szándékozunk foglalkozni, elsődleges nehézséget okoz, hogy ez a korosztály még nem rendelkezik megfelelő olvasási és szövegértési készséggel, ezért velük csak és kizárólag szóbeli felmérést végezhetünk el. A vizsgálatban további nehézséget okozhat az a bizonyos tényező, hogy a hat-nyolc éves korosztályról hajlamosak vagyunk azt feltételezni, hogy még kialakulatlan érdeklődési körük van. Azonban *Renninger* és *Wozniak* (1985) szerzőpáros azt bizonyította be, hogy bár a gyerekek körében a különleges érdekek széles körben változnak, mégis erős, stabil és viszonylag jól koncentrált egyéni érdekeik vannak (*Hidi*, 2001). Tulajdonképpen nem konkrét szereplőket kell a szituációs érdeklődés felkeltésében és az olvasóvá nevelés jegyében feltárni. Ahhoz, hogy kialakuljon az olvasás iránti érdeklődés, elsődlegesen azokat a témaköröket érdemes megtalálnunk, amelyek a szöveggel való első találkozáskor arra ösztönözik a tanulókat, hogy ne csupán olvasástanulási célból foglalkozzanak a szöveggel. Ennek érdekében azokat a témakörökre érdemes összpontosítanunk, amelyek valamilyen nevelési cél effektivitásával determináns hatással vannak az olvasó olvasás iránti érdeklődésének felkeltésére, illetve amelyek az olvasási készségfejlesztés mellett fejlesztő hatással vannak a tanuló személyiségére, a szöveg olvasásával pedig elengedhetetlen, hogy ezek a tanulók akár közvetlen, akár közvetett úton meg tudják érteni saját helyüket és szerepüket a társadalomban.

Az érdeklődéssel mint pszichológiai állapottal foglalkozó kutatások közül *Hidi* és *Renninger* (2006) többféle érdeklődésfejlesztési módszert gyűjtött össze, többek között a *Modell of Domain Learninget* (MDL) és a *Person-object theoryt* (POI). A *Modell of Domain Learning* (MDL) egy tevékenységi kör vagy tárgykör tanulási modellje, amelynek célja, hogy az érdeklődést a fejlesztéssel, a feldolgozással és a tudás megszerzésével párhuzamba hozza. A modell többnyire a szituációs érdeklődést helyezi előtérbe, és a tartalomspecifikus területekre fókuszál (például az egyén és a környezete közötti kölcsönhatásra). A *Person-object theory* (POI) az egyén és a környezete közötti interakcióban felmerült egyéni érdeklődésre fókuszál, amely kiemelten fontosnak tartja az egyén és a tárgy közötti kapcsolatot, amit a pozitív érzelmek lényegével von interakcióba.

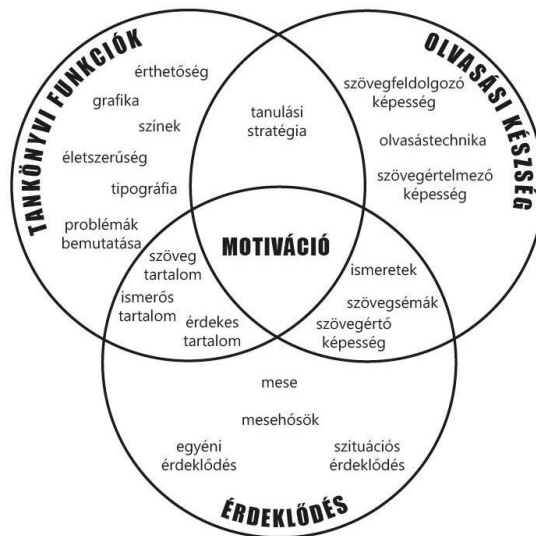
Olvasáspedagógiai aspektusból mind a *Modell of Domain Learning* (MDL), mind a *Person-object theory* (POI) hozzájárulhat az olvasás iránti érdeklődés kialakulásához. Ha a *Modell of Domain Learning* szerinti tevékenységi kör alatt az olvasástanulást és szövegértést értjük, akkor az olvasás iránti érdeklődést a tevékenységi kör érdekében a *Person-object theory*

elmélete alapján meg tudnánk segíteni egy olyan tárggyal, amely pozitív érzelmekeket vált ki a kisiskolásokban. Ez esetben ez a tárgy lehet az ábécés olvasókönyv. Ha az adott tárgy (jelen kontextusban az ábécés olvasókönyv) és a tanuló között pozitív kapcsolat jön létre, feltételezendő, hogy a tanulóban kialakul egy bizonyos szintű szituációs érdeklődés (a tanulónak tetszik az ábécés olvasókönyv, és a benne levő tematikák is megfelelnek a környezetében zajló aktualitásoknak, így az adott tárgy felkelti az érdeklődését). Ez a kezdetleges szituációs érdeklődés (amely ugyancsak az MDL teória része) motivátorokat indukál, amely már képes lesz megsegíteni a tanulót abban, hogy -ez esetben- a szövegek olvasását gyakorolja. A tanulók így a szöveget is könnyebben megértik, ezáltal pedig megindul bennük egy bizonyos szintű érdeklődés az adott tevékenység iránt, amely feltételezendő, hogy pozitív olvasási iránti attitűdöt indukál.

A gyerekek mesekorszakával foglalkozó kutatók egyetértenek abban, hogy a gyerekek hatodik, hetedik és nyolcadik életévükben, azaz első osztályos korukban, az olvasástanulás kezdetén a varázsmesék (*Propp*, (1999) nevezi így a tündérmeséket) iránt érdeklődnek leginkább (*Kádár*, 2012; *Mérei – Biné*, 1978; *Nyitrai*, 2010; *Szilágyiné*, 2008; *Tancz*, 2009). A hat-nyolc éves korosztály olvasás iránti érdeklődésének kontextusában ezért okkal került fókuszba a mese, illetve a mesék elemei, cselekményei és hősei. A disszertáció külön hangsúlyt fektetett a varázsmese fejlesztő funkciójára, szerkezeti egységére, a mese szereplőire és a szereplők hatáskörére annak érdekében, hogy képet kapjunk arról, mik azok a szerkezeti és funkcionális egységek, amelyekből a mese felépül, azaz, melyek azok a faktorok, amelyek felkeltik a hat-nyolc éves korosztály érdeklődését.

A KUTATÁS PROBLÉMAFELVETÉSE, CÉLKITŰZÉSE, MÓDSZERE, HIPOTÉZISE, KUTATÁSI ESZKÖZE

A motiváció tankönyvi funkcion belüli minőségi összetevőként megjelenő *érdekesség* fogalmával kapcsolatban felmerült a kérdés: *melyek azok a faktorok, amelyek alapján a hat-nyolc éves tanulók egy szöveg elolvasása után azt érzik, az adott ábécés olvasókönyv érdekes?* A kérdéssel kapcsolatban további kérdések fogalmazódnak meg. Például milyen olvasástanulási és szövegértési feladatok találhatóak az ábécés olvasókönyvben; milyen olvasástanulási szövegtartalmakat tartalmaz a könyv; milyen koncepció szerint jártak el az ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek válogatásakor; milyen szereplők, esetleg mesehős szereplők vannak az ábécés olvasókönyvben? Ha ezekre a kérdésekre egy tankönyv tartalomelemzése kapcsán választ is kapunk, arra még nem kapunk választ, hogy a tankönyv olvasástanulási szövegeinek *érdekessége* motiváló funkciót tölt be. Ahhoz, hogy ez bizonyítható legyen, az alkalmazott ábécés olvasókönyv tanulóinak tankönyvi tartalommal kapcsolatos attitűdjét szükséges megvizsgálni. Ezzel kapcsolatban a következő kérdések fogalmazódnak meg: melyek a hat-nyolc éves tanulók legkedveltebb olvasmánytípusai; milyen olvasmánytémák iránt érdeklődik az említett korosztály, továbbá melyek azok a motívumok amelyek egyes szövegeknél felkeltik a tanulók érdeklődését; mi az a motívum, amely befolyással van a hat-nyolc éves tanulók érdeklődésére (például mi alapján éreznek rokonszenvet illetve ellenszenvet egy-egy szereplő iránt); esetleg melyek azok az érzelmek, amelyeket a kedvenc történetük kivált belőlük? A disszertáció a tankönyvi funkciók, az olvasási készség, illetve az érdeklődés faktorai közül az olvasási motiváció kialakulása érdekében a Vajdaságban alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv vizsgálatához az ábécés olvasókönyv szövegeinek érdekességét, szöveges tartalmát, ismerős tartalmát; a tanulók ismereteit és szövegértő képességét, a könyv szövegsémáját, valamint a tanulási stratégiákat helyezi a vizsgálat tárgyává (*1. ábra*)

1. ábra: : Az olvasás iránti pozitív attitűd kialakulása a jelen kutatás tükrében (Saját szerkesztés)

A kutatás célja megvizsgálni a Vajdaságban alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek tartalmát, illetve a szóban forgó tankönyvet alkalmazó magyar anyanyelvű és magyar tanulmányokat folytató hat-nyolc éves tanulók olvasás iránti érdeklődését. A kifejtett elmélet alapján, miszerint a magyar tanulók megfelelő olvasási készséggel, illetve negatív olvasás iránti attitűddel rendelkeznek; továbbá az, hogy az érdeklődés erősen befolyásolja az olvasás iránti motiváció kialakulását, valamint hogy a hat-nyolc éves tanulók leginkább a mese, mesehősök és fiktív hősök illetve az animációs filmek iránt érdeklődnek; s nem utolsósorban az, hogy a tankönyv funkcionális szerepe között a motiváció és a tanulók érdeklődésének a felkeltése is szerepel, a disszertáció az alábbi hipotézist állítja fel:

H₁: A Vajdaságban alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek tartalma nem azonos a Vajdaságban élő magyar tanulmányokat folytató magyar anyanyelvű hat-nyolc éves tanulók érdeklődési körével.

A hipotézis megválaszolásához elsődlegesen egy olyan empirikus kutatási módszer kidolgozására kellett fókuszálni, amely fel tudja mérni a szóban forgó korosztály érdeklődését. Ez esetben figyelembe kellett venni azt, hogy a hat-nyolc éves tanulók olvasási készsége még nem fejlett annyira, hogy egy kérdőíves felmérésben részt tudjanak venni. Ezek az akadályok mellett azt is figyelembe kellett venni, hogy a szóban forgó korosztály még nem tudja a kedvelt olvasmányát a fent ismertetett mesék műfajába besorolni. A mérés kutatómódszertani kidolgozásához sokban hozzájárult a mese és mesélés történelmi alakulásának kutatása közben (Vass, 2016c) talált két empirikus kutatás, *Nógrády László* (1917) és *Tóth Béla* (1967) kutatása.

A disszertáció két kutatásból álló előkutatást és három vizsgálatból álló központi kutatást vállalt a hipotézis megválaszolásához, melynek kerete alább olvasható.

Primer kutatás: a) A Vajdaságban alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv általános tankönyvanalízise, b) Mintavételezés, primer adatok gyűjtése, amelyek az elemzési szempontok meghatározását segítik.

Központi kutatás: a) A Vajdaságban magyar tanulmányokat folytató magyar anyanyelvű hat-nyolc éves korosztály által alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek, mesetípusainak, mesehős-típusainak illetve funkcióinak a vizsgálata, b) a Vajdaságban magyar tanulmányokat folytató hat-nyolc éves tanulókkal elvégzett tematikus beszélgetés a kedvenc olvasmányukkal, mesehősükkel kapcsolatban, c) a Vajdaságban magyar tanulmányokat folytató magyar anyanyelvű hat-nyolc éves tanulók által alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek, mesetípusainak, mesehős-típusainak illetve ezek funkciójának és a Vajdaságban magyar tanulmányokat folytató hat-nyolc éves tanulókkal folytatott tematikus beszélgetés eredményeinek komparatív vizsgálata.

Minta

A vizsgálat a Vajdaságban magyar tanulmányokat 2015/2016-os tanévben folytató magyar anyanyelvű hat-nyolc éves első osztályos tanulókkal készült 2016 tavaszán. Ebben az iskolaévben, 2015 őszén 1521 tanulót írtattak a szülei magyar osztályba (Bödő, 2017). Az iskolák megkeresésekor figyelembe lett véve a tanulók, szülők és pedagógusok terhelése, ezért a téli szünetet követően lettek megkeresve, a vizsgálat pedig a tavaszi szünetet követően lett elvégezve. Elsődlegesen e-mailes felkerésben lett kérvény írva az iskolavezetőnek, akinek beleegyezése után postai úton lettek kézbesítve a részére és a szülők részére szánt beleegyező nyilatkozatok. Összesen húsz település adott választ, ebből tizenöt település intézetvezetője pozitív visszajelzést adott, a pedagógus segítségével minden első osztályos gyermek szülőjéhez eljutott egy kérvényt, amelyben a szülők részletes tájékoztatót kaptak a kutatás tárgyáról, céljáról, az eredmények bizalmas kezeléséről, illetve ebben a levélben aláhúzással nyilatkozhattak arról, engedélyezik-e, hogy gyermeke részt vehessen a felmérésben. A visszakapott beleegyező nyilatkozatok közül 15 intézmény 267 tanulójaival készült az adagyűjtés, amely az 1500 fős mintának a 17,8%-a. A begyűjtött adatok kódolva lettek, és az SPSS[®] 20 segítségével lettek elemezve. Az adatok még borítékokba vannak zárva és szigorú megőrzés alatt vannak. Minden tanulóval azonos hangnemben folyt a beszélgetés. A személyes megjelenésnek köszönhetően a válaszokat nem befolyásolta senki, a gyerekek őszinte gondolata, és nem a tanító/szülő által várt illetve szugerált gondolatok lettek rögzítve. Egy tanulóval folytatott beszélgetés körülbelül 30-35 percet vett igénybe.

EREDMÉNYEK

Olvasási attitűdök

A vizsgálati minta alapján a Vajdaságban a tanulók 64,4%-a nem részesült mesei élményben a családon belül, 0,4%-a pedig nem tudott erre a kérdésre válaszolni. Feltételezhető, hogy ez a 0,4% sem részesült odahaza mesei élményben, azonban ezt a tanuló nem mondta ki. A relatív gyakoriság szerint a tanulóknak több mint a fele nem hallgatott odahaza mesét. Azoknak a tanulóknak is a többsége, akik mesei élményben részesültek a családban (34,1%) ritkán volt ennek a cselekménynek a része. A vizsgálati eredmények alapján azt állíthatjuk, hogy a vajdasági tanulók 34,1%-a részesült ritkán mesei élményben, és ez is legtöbb esetben valamikor régen történt. Azaz, a hat-nyolc éves tanulók többsége iskolás korban már nem hallgat odahaza mesét. Ebből kifolyólag a tanulók többsége az óvodai nevelés során találkozhatott először a meséléssel, legrosszabb esetben pedig soha nem részesült mesei élményben, ami azt jelenti, hogy az utóbbi helyzetben lévő tanulók csak az ábécés olvasókönyvben találkoztak először valamilyen olvasmánnyal. A tanulók többsége szótagolva illetve a szóolvasás fokán áll, illetve a résztvevői mintának több mint a fele hibátlanul olvasott az első osztály végén. A tanulók többsége segítség nélkül szokott odahaza olvasni, de egyelőre több mint a fele a hangos olvasást részesíti előnyben. A megfelelő olvasási készség ellenére a résztvevői minta többsége nem az olvasást, hanem az animációs filmek nézését részesítette előnyben.

A vizsgálati eredmények alapján a tanulók az állatmesék és történetek (36,3%) illetve a varázsmesék iránt (26,3%) érdeklődnek leginkább. A fiúk és a lányok érdeklődése között szignifikáns különbség mutatkozott a varázsmeséknél ($p < 0,001$), a harcos és kalandos történeteknél ($p < 0,05$) és az enciklopédiák ($p < 0,004$) esetében. A fiúk jobban a harcos és kalandos történeteket (15,0%) és az enciklopédiát (14,0%) részesítették előnyben a lányokhoz képest; a lányok pedig gyakrabban részesítették előnyben a varázsmeséket (37,2%). Az állatmeséket és a róluk szóló történeteket egyaránt kedveli mindkét nem (36,3%), a gyerekek életéről szóló történeteket (10,3%), illetve a verseket (7,6) és az egyéb kategóriába sorolt olvasmányokat (6,1%) kedvelik a legkevésbé. A vizsgálati eredmények alapján kiderült, hogy a hat-nyolc éves tanulók legkedveltebb olvasmányai az állatmesék, illetve a varázsmesék, amelyek közül szignifikáns különbség mutatkozott a varázsmesék iránti érdeklődés relatív gyakoriságában. Természetesen ezek az eredmények még nem adnak releváns választ arra, hogy valójában ezek a tanulók által elmesélt történetek milyen olvasmánytémákat érintenek, illetve, hogy ők ténylegesen milyen szereplőket és történeteket kedvelnek leginkább. Ennek oka, hogy ez a korosztály még csak azokból a mesékből, olvasmányokból illetve történetekből válogat, amelyeket hallott. Mivel a többségük (64,4%) nem hallgatott sohasem mesét a családban, így valószínűleg nem is ismernek sok mesét. Ez okból volt szükség rámutatni arra, hogy a szóban forgó korosztály a mese és mesealakokról szóló témaköröket kedveli a leginkább (41,9%), és 34,5%-os arányban kedveli az állatokról szóló olvasmányokat (2,5% fiú és 2,7% lány nem tudott válaszolni a kérdésre). A különböző korú és foglalkozású emberekről szóló olvasmánytémákat (7,9%), valamint a valóságos történeteket (7,5%) és a vegyes témájú történeteket (5,6%) meglehetősen kis arányban kedvelik a tanulók. Ezek a vizsgálati eredmények arról adnak referenciát, hogy a tanulók valóban a varázsmeséket és mesealakokat illetve az állatokról szóló történeteket részesítik előnyben. Ha a nemek közötti ízléskülönbséget figyeljük, megerősíteni tudjuk a kedvelt olvasmányok iránti érdeklődést, ugyanis ez esetben is szignifikáns különbséget kaptunk a lányok varázsmese iránti rokonszenvére ($p < 0,01$). A tanulók saját bevallása szerint elsődlegesen azért kedvelik az előzőleg kedvenc olvasmány illetve témakörként megnevezett történeteket, mert esztétikailag

vonzódnak hozzá (40,4%). Csak másodlagosan kedvelik a fenti történeteket a benne szereplő élőlények tevékenysége miatt (27,0%). Az értelmi és érzelmi motivációval kapcsolatos tetszés motívumának gyakorisága 18,7%, ami azt jelenti, hogy a tanulók kevésbé foglalkoznak a szereplők illetve a történet értelmi és érzelmi kvalitásával. A legkevésbé befolyásolja a történetek iránti vonzódásukat a szereplők tulajdonsága (7,9%). A tetszés motívumok relatív gyakoriságának eredményét alátámasztja a rokonszenv motívumának relatív gyakorisága, ugyanis a tanulók saját bevallása szerint a szereplők életkora, neme, külsője illetve anyagi helyzete szerint választják ki a kedvenc történetüket (40,1%). Azaz, ha a történet valamilyen állatról vagy fiktív lényről szól, akkor az előző tetszés motívumnál az esztétikai jellemzők alatt ők a szereplők életkorára, nemére, külsőjére illetve anyagi helyzetére gondoltak. Az értelmi és erkölcsi kvalitásokat az előző kategóriának relatív gyakoriságához képest a válaszadók fele nevezte meg (21,0%), a szereplők neveltsége miatt pedig a tanulók 12,7%-a kedvel egy-egy olvasmányt/történetet. A nemek közötti ízlésdifferenciák szignifikáns különbségéről ez esetben sem beszélhetünk. A kedvenc olvasmányok nem kedvelt hősök iránti ellenszenv motívumai közül a tanulók leginkább azok a hősök iránt éreznek valamilyen ellenszenvet, akik valamilyen neveltségi hiányosságokkal rendelkeznek (47,2%). Százalékarányban ezt követik az életkorral, a nemmel illetve a külsővel kapcsolatos motívumok (28,5%), és a legkevésbé befolyásolja a szereplő iránti ellenszenvet a hősök fogyatékosága (22,5). A nemek közötti ízlésdifferenciák szignifikáns különbségéről ez esetben sem tudunk beszélni. A tanulók többsége mese illetve történet hallgatása vagy olvasása közben leginkább nevetni szeretnek (54,5%), majd kisebb százalékarányban szeretik azt, ha egy történet számukra izgalmas (19,2%) vagy gondolkodni lehet rajta (17,3%). Az egyéb kategóriába a következő válaszok kerültek: örülni, álmodozni, kalandozni és ábrándozni. Ezek az érzelmeken kívül két tanuló azt állította, hogy semmit nem szeret érezni, egy tanuló azt, hogy nem szeret olvasni, illetve egy tanuló azt állította, hogy „az olvasás gyakorlását” szereti érezni. Az érzelmi motívumok nemek közötti relatív gyakoriság esetében sem beszélhetünk szignifikáns különbségről.

A tanulók válaszai alapján hősök funkciójának kategorizálásához három csoport alakult ki: (1) népmesei hős, (2) népmesétől távol álló hős, (3) új tulajdonsággal rendelkező népmesei hős. Az első csoportba azok a hősök lettek sorolva, amelyek a népmesékben is megtalálhatóak. Ilyen például a szépséges királykisasszony, a jó tündér, a porhanyós pogácsával teli vándortarisznya, a gonosz sárkány, a ravasz róka, a gonosz farkas, a három kívánságot teljesítő aranyhal. A második csoportba azok a hősök kerültek, amelyek sem külsőben és funkciójukban nem található meg a népmesékben. Ilyen az iskolás lány és az iskolás fiú, a dinoszaurusz, a vámpír, a halál, a torta, a kávé, a palacsinta stb. A harmadik kategóriába azok a hősök lettek sorolva, amelyek külsőben a népmesei hősöknek felelnek meg, azonban belsőben pedig a népmesétől távol álló funkcióval rendelkeznek. Ilyen a hisztis királykisasszony, a világító szemű aranyhal, a jószívű sárkány, stb. Fontos tényező, hogy egy tanuló több népmesei hőst, több népmesétől távol álló és több új tulajdonsággal rendelkező népmesei hőst választhatott. A három kategóriába csoportosított hősök közötti gyakoriság nem sok százalékos különbséget mutat. A tanulók 38,3%-os gyakoriságban népmesei hőst, 33,6%-os gyakoriságban népmesétől távolálló hőst, és 28,0%-os gyakoriságban új tulajdonsággal rendelkező népmesei hőst választott. A nemek közötti igények differenciája sem mutat szignifikáns különbséget. Ez okból kifolyólag mind a népmesei hős, mind pedig a népmesétől távol álló hős és új tulajdonsággal rendelkező hős kategóriáján belül hét alkategória alakult ki, ahol külön csoportként figyelembe lettek véve az állatokkal és a fiktív lényekkel kapcsolatos válaszok, mivel a fenti eredmények alapján a lányok a varázsmese, a fiúk pedig az állatokról szóló történetek kategóriájába sorolható meséket meséltek el kedvencüként. A népmesei hőstípusok alkategóriáján belül a leggyakrabban választott

szereplő típusok a fiktív lények kategóriája (44,8%), majd ezt követi a vadállatok kategóriája (29,7%). A fiktív lények esetében újra csak szignifikáns különbséget észlelhetünk ($< 0,01$) a lányok esetében (80,8%). Szintén szignifikáns eredmény mutatható ki a házi állatok iránti rokonszenv esetében ($< 0,01$), amit szintén a lányok részesítenek előnyben (53,4%), emellett pedig mindkét nem a vadállatokat is gyakran választotta (fiúk 50,4%, lányok 46,6%). A népmesétől távol álló hős típusok kategóriájába sorolható hősök közül az összesített válaszok alapján a tanulók újra a fiktív lényeknek megfelelő szereplő típusokat választották (65,9%), és ezt követte a vadállat kategóriába sorolható népmesétől távol álló hős típus (48,3%). Ebben a kategóriában újra csak szignifikáns különbséget mutat ($< 0,01$) a nemek közötti fiktív lények iránti érdeklődés, azonban a népmesétől távol álló fiktív szereplőket a fiúk jobban kedvelik, mint a lányok. Míg a lányok 55,5%, a fiúk 88,4%-is gyakoriságban választották ezeket a szereplőket. Az új tulajdonsággal rendelkező népmesei hősök kategóriájába sorolható hősök közül az összesített válaszok alapján a tanulók újra a fiktív lényeket választották leggyakrabban (63,3%), és csak úgy mint az előző két kategóriában, jelen esetben is szignifikáns különbség van ($< 0,02$) a fiúk és a lányok válasza között. A fiúk 56,2%, a lányok viszont 69,2%-os arányban kedvelik az új tulajdonsággal rendelkező fiktív lényeket. A második leggyakrabban választott hős típus pedig újra csak a vadállat (39,3%).

Animációs film attitűdök

A vizsgálati minta alapján a Vajdaságban a tanulók 100%-a néz odahaza valamilyen animációs filmet (a megkérdezettek 2,6%-a nem tudott ezekre a kérdésekre válaszolni). Ezeknek a tanulóknak is a többsége gyakran néz animációs filmet (74,1%), és csak a 25,9%-uk néz ritkán, illetve ezeknek a tanulóknak a 94,4%-a kisiskolás korban is gyakran néz animációs filmet, és 5,6%-uk nézett csak régebben. A cselekményt pedig leggyakrabban egyedül (49,1%) végzik, azaz ezeknek a tanulóknak a 87,7%-a nem a szüleivel néz animációs filmet.

Az összesített válaszok alapján a tanulók olyan animációs filmekről meséltek, amelyek leginkább a harcos és kalandos történeteknek (35,3%) feleltek meg, majd rokonszenv szempontjából ezt követi a gyermekek életéről szóló történetek iránti érdeklődésük (2,17%). Az animációs filmek kategóriarendszerében az állatokról szóló történeteket és a varázsmesék csak 18,0% illetve 15,0%-os arányban kedvelik. Szignifikáns különbség van a lányok és a fiúk által kedvelt filmek iránt. A fiúk jobban kedvelik ($< 0,01$) a harcos és kalandos történeteket (55,4%), míg a lányok a varázsmesékről (22,6%) és a gyerekek életéről (29,5%) szóló filmeket szeretik jobban. A tanulók a mese témák illetve a mesealakok iránt érdeklődnek leginkább (62,9%). A mese téma iránti érdeklődés mindkét nemnél magas százalékban van jelen (lányok 60,3% és fiúk 66,1%). Az eddigi animációs filmmel kapcsolatos eredmények alapján arra tudunk következtetni, hogy a fiúk olyan mese témájú illetve mesealakokról szóló animációs filmeket kedvelnek, amelyek valamilyen harcról vagy kalandról szólnak, a lányok pedig olyan gyermekek életéről szóló történeteket kedvelnek, amelyekben mesealakok is szereplenek, valamint a témája is megfelel a mesének. A gyermekek életéről szóló történetek mellett a kifejezetten varázsmese alapú mesetémákat is kedvelhetik. A tanulók azért érdeklődnek az általuk elmesélt animációs film iránt, mert a benne szereplő hősök tevékenysége ragadta meg a figyelmüket (63,7%). Ezeknek a tanulóknak 21,3%-a azt állította a történetről, hogy azért tetszik, mert „vicces”. A tanulók leginkább az életkor, a nem, a külső és az anyagi helyzet alapján döntenek el azt, hogy melyik animációs hős iránt fognak érdeklődni (40,8%). Azt az indokot adták, hogy „lány”, „erős”, „szép”, „pici”, „sovány”, „hercegnős”, „gyors”, „karkötője van”, „szépek a ruhái”, „van

autója”. Az egyéb kategóriába (25,5%) azok a válaszok kerültek, amelyek valamilyen cselekményt írtak le: „vásárol”, „eszik”, „vicceket mond”, „főszereplő”, „magányos”, „ijesztgetni akar” stb. Az értelmi és erkölcsi kvalitások (24,3%) csoportba azok a válaszok kerültek, amelyek a szereplő tudását, ügyességét, bátorságát, a gonosz elleni harcot (pl. „megmenti a világot”, „zombi irtó”), ravaszságot stb. hozták fel indoknak. A neveltséget vajmi kevés arányban említették a gyerekek (7,5%), azok azonban, akik a neveltség miatt éreznek rokonszenvet egy szereplő iránt, azok a szereplő kedvességét, állatok iránti szeretetét, ügyességét emelték ki. a tanulók nem éreznek többségében rokonszenvet azok a hősök iránt, akik jól neveltek. Azonban a gonosz, a lusta, a szemtelen stb. szereplők iránt ellenszenvet érez a tanulók 44,6%-a. Az említett három jelző mellett a tanulók azt állították, hogy azért nem szeretnék egy-egy hőssel azonosulni, mert „rosszalkodik”, „lop”, „ordibál”, „csal”, „pukkadozik”, „embereket öl”, „mindig jobb akar lenni”, „nem vicces”. Emellett 28,1%-os arányban ellenszenvet éreznek a tanulók azok a hősök iránt, akikkel életkorban, nemben illetve külsőben nem tudnak azonosulni. A tanulók saját elmondásuk szerint 58,8%-os relatív gyakoriságban azt állították, hogy azokat az animációs filmeket szeretik, amelyek megneveztetik őket, és 22,5%-os relatív gyakoriságban állították azt, hogy az izgalmas történeteket is kedvelik. Egy animációs film nézése közben nagyon kis mértékben szeretnek gondolkodni (7,5%), félni (5,2%), illetve sírni (1,5%). Az egyéb kategória alatt az alábbi kérdések kerültek besorolásra: „nyugtató”, „semmit”, „enni”, „örülni”, „családdal lenni”, „örülni”, „álmódolni”.

Ábécés olvasókönyv

Az ábécéskönyvben többnyire állatokról (37,93%), gyermekek életéről szóló (22,06%) illetve egyéb dolgokról szóló (28,27%) képek, szavak, mondatok és rövid szövegek vannak. Az állatokról leginkább állatmesék, a gyerekek életéről pedig beszédfejlesztésre szánt képek vannak, ahol egy piactér, vagy egy osztály, esetleg egy iskolaudvar vagy állatkert van kirándulókkal. Az egyéb kategóriába azokat a hangoztatási illetve betűtanulási és olvasástanulási hívóképek, szavak és mondatok kerültek, ahol akár egy feladaton belül a logikai összefüggés hiányában jelen van egy-egy állat, egy-egy tárgy, növény stb. Tíz százalékos előfordulási gyakoriság alatt van a varázsmesékkal, pontosabban az azzal kapcsolatos hívóképek, szavak, mondatok és szövegek aránya (5,51%), azonban ez egy sárkány vagy egy törpe hívóképével valósul meg. Annak ellenére, hogy az ábécéskönyv többnyire az olvasás és szövegértés előkészítését, azaz a hangoztatásra és beszéltetésre kell(ene) hogy fókuszáljon, csupán 4,82 százalékban tartalmaz verseket. A harcos és kalandos történeteket illetve az enciklopédiát érintő élőlényeket csupán 0,68%-os arányban alkalmazza az ábécéskönyv. Utóbbi kettő esete közül a harcra egyetlen hívókép utal a 95. oldalon, ahol egy harcosra próbál utalni a könyv egy lándzsa segítségével, illetve az 59. oldalon a kis és nagy ú betű hívóképe egy úrhajó.

Az olvasókönyv ezzel szemben 60,31%-os gyakoriságban tartalmaz verseket, amelyeknek többsége valamilyen időjárást érint, például hóhullást, fagyot, húsvétot, szánkózást stb. 23,80%-os gyakoriságban tartalmaz állatmeséket és –történeteket, mint amilyen például *A róka és a kacsák*, *A holló és a róka*, *A sajtot osztó róka*, *Az oroszlán és az egér*, *Sün Samu és a gyík* stb. Ezek az állatmesék is nagyjából hasonló témákat érintenek: a róka ravasz és gonosz, túl szeretne járni a rák, vagy a holló, vagy a medvék eszén. Kevés az az olvasástanulási szöveg, amely a varázsmeséknek (1,58%), harcos és kalandos történeteknek felel meg (0,00%). A varázsmesékből csupán egy olvasmány, *A hiú király* felel meg. Azt azonban meg kell hagyni, hogy ez a szöveg egy első osztályos gyermek olvasástanulási készségének soknak számít.

Az összesített statisztikai adatok alapján a két olvasástanulási képeket, szavakat, mondatokat és szövegeket tartalmazó könyv 33,65%-os gyakoriságban állatmeséknek és történeteknek, 21,63%-os arányban verseket, 20,67%-ban egyéb és 18,75%-os arányban gyermekek életéről szóló történeteknek megfelelő olvasástanulási képet, mondatot és szöveget tartalmaz.

A vizsgálat alapján az ábécéskönyvben 65,45%-os arányban nincsenek konkrét olvasmánytémák. Ezek a szövegek csak úgy, véletlenszerűen, az elsajátítandó betűnek megfelelő szavakat és képeket veszi figyelembe, külön olvasmánytémára nem fókuszál. 17,72%-os arányban vannak jelen az állatokkal kapcsolatos témák, ezek közé tartoznak a könyv végén olvasható szövegek, *A farkas és a süni*, *A róka és a gomba*, *A vadgalamb és a hangya*, *A három hangya* stb. Illetve még kevesebb arányban vannak jelen a különböző korú és foglalkozású emberekről szóló témák. Jelen esetben is a tankönyv első néhány oldalán található hívóképek tartoznak ide többnyire, mint amilyen az iskoláról, az iskola udvaráról, a piacról és házi állatok etetéséről szóló beszéd és szókincsfejlesztő képek. Mivel az ábécéskönyv kevés százalékarányban tartalmazott varázsmesének megfelelő olvasmányt (5,51%), így értelemszerűen alacsony százalékarányban (4,54%) vannak mese és mesealakokról szóló olvasmánytémák.

Az olvasókönyvben szintén alacsony százalékarányban vannak jelen a mese és mesealakokról szóló olvasmánytémák, annak ellenére, hogy ebben a könyvben már kész szövegek olvashatóak. A témák azonosak az Ábécéskönyv témáival, pl. 0,00% százalékarányban vannak jelen a valóságos történeteket érintő témák, 5,88%-os arányban vannak a mese és mesealakokról szóló olvasmánytémák, amelyek a már jól ismert *Gazdag Erzsébet*, *Zelk Zoltán Ákombákom*, illetve a már fent említett *Hiú király* és *A répa* című népmese. Azonos százalékarányban (32,35%) olvashatóak a különböző korú és foglalkozású emberekről, illetve állatokról szóló történetek. Az Ábécéskönyv témáihoz hasonlóan továbbra is a gyerekek életéről, mindennapi tevékenységéről lehet olvasni. Az állatmesék és történetek témája az ábécéskönyv állatmeséihez hasonlóak. A vegyes témák is szintén hasonló gyakorisággal vannak jelen (29,41%), azonban ebben a könyvben már nem szavak és mondatok olvashatóak. A vegyes témájú olvasástanulási szövegek általában valamilyen ünnepet (pl. *Viktor Eftimiu Nyugtalan fenyőcske*), időjárási viszonyokat (*Gazdag Erzsébet Hull a hó*, *Zelk Zoltán Hőember*, *Gárdonyi Géza Március*). A tankönyvcsomag 51,68%-os gyakoriságban vegyes témákat tartalmaz, fele ennyi gyakoriságban vannak jelen az állatokról szóló témák (23,03%) és a különböző korú és foglalkozású emberekről szóló témák (20,22%). Mindkét tankönyvből összességében hiányoznak a mese és mesealakokról, illetve a valóságos történetekről szóló témák. Az összesített eredmények alapján a két tankönyvben az új tulajdonsággal rendelkező népmesei hős típusokból van a legkevesebb (1,4%), majd erről több százalékarányban vannak jelen a népmesétől távol álló hős típusok (39,7%), a legnagyobb relatív gyakoriságban pedig a népmesei hősök vannak jelen (58,9%). Utóbbi kategóriába tartoznak azok az állatszereplők, amelyek a népmesei funkcióknak felelnek meg: ravasz róka, okatlan medve, a szorgos hangya, a gonosz farkas stb. A népmesétől távol álló hős típusok közé soroltam minden olyan témában szereplő hőst, amely a hétköznapi életben fordul elő. Ilyen az anya, az apa, az iskolás gyerekek, a piaci árus, a kislányok és kisfiúk stb.

Az ábécéskönyv és az olvasókönyv összesített statisztikai eredményei alapján a legnagyobb gyakoriságban népmesétől távol álló hősökről, pontosabban hétköznapi emberekről szóló beszédfejlesztő és hívóképeket, olvasást gyakoroltató szavakat, mondatokat és szövegeket alkalmaz. Szintén kiemelkedő a vadállatokról szóló hívóképek, szavak, mondatok és szövegek, amelyek már a népmesei hősöknek felelnek meg. Minden más szereplő kisebb

relatív gyakoriságban van jelen, ami arról ad tanúbizonyságot, hogy a két tankönyv meglehetősen egyhangú szereplőket alkalmaz az olvasásgyakorláshoz.

Komparatív vizsgálat

A tanulók kedvenc olvasmánya és kedvenc film kategóriája, illetve olvasmánytémája és kedvenc filmtémája között szignifikáns különbség van, ugyanis a tanulók kedvenc olvasmánya valamilyen állatmese (36,3%) illetve varázsmese (26,3%), míg a kedvenc film témájuk a harcos és kalandos történetek (36,3%) illetve a gyerekek életéről szóló történetek (21,7%). A tanulók kedvenc olvasmánya és kedvenc film tetszés motívuma között nem mutatkozott szignifikáns különbség, az olvasmánytéma és a filmtéma esetében is a mesealakokkal kapcsolatos mesetémákat kedvelik a tanulók (olvasmány esetében 42,1%, a film esetében 62,9%), valamint az állatokkal kapcsolatos történeteket kedvelik (olvasmány esetében 34,5%, a film esetében 15,4%). Az olvasmányok és az animációs filmek tetszés motívuma között azonban szignifikáns különbség mutatkozott, a szóban forgó olvasmányokat és azok témáit a tanulók valamilyen esztétikai hatás miatt kedvelik (40,4%), a filmeket viszont a szereplők tevékenysége miatt (63,7%). Az olvasmánynál a külsőt az illusztráció is befolyásolja, míg az animációs filmek esetében a külső mellett a tanuló könnyebben tud azonosulni egy-egy tevékenységgel is, hisz az evidens, hogy egy szöveget sokkal nehezebb értelmezni, mint egy mozgóképet. Azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül az olvasmányok és az animációs filmek szereplőinek tevékenységét sem: ők repülnek, különleges képességgel rendelkeznek, stb. Ennek vizsgálata azonban egy külön analízist igényel a jövőben. Az összehasonlító vizsgálat eredményei alapján nincs szignifikáns különbség a tanulók a kedvelt olvasmányában illetve animációs filmjében szereplő hős iránti rokonszenv és ellenszenv motívuma között, mindkét esetben a hős életkora, neme és külsője alapján döntenek el. Szintén nincs szignifikáns különbség az olvasás és az animációs film nézése által keltett érzelmek között, mindkét esetben a tanulók a nevetséges (olvasmány esetében 54,5%, animációs film esetében 58,8%) és az izgalmas (olvasmány esetében 19,2%, animációs film esetében 22,5%) történetek iránt érdeklődnek.

A tankönyv kis relatív gyakoriságban tartalmaz olyan olvasástanulási szövegeket, amelyeknek szereplői megegyeznének az animációs filmek hőseivel. Amíg például a tankönyv legtöbb népmesei vadállatot (48,2%), illetve 59,6%-os arányban népmesétől távol álló embereket alkalmazó szövegeket tartalmaz, addig az animációs filmekben leggyakrabban a népmesétől távol álló fiktív lények szerepelnek. Minden egyes hőskategória között szignifikáns különbség észlelhető. Az összesített válaszok alapján a tanulók leginkább az állatmeséket és –történeteket (36,3%) illetve a varázsmeséket (26,3%) kedvelik a legjobban, a tankönyvben azonban a leggyakrabban az egyéb kategóriának (20,67%) megfelelő olvasmányok, illetve versek (21,63%) vannak túlnyomórészt jelen. Ha a nemek közötti ízlésdifferenciát vizsgáljuk, a lányok érdeklődési körének, akik 37,2%-os relatív gyakoriságban a varázsmeséket, illetve 33,8%-os arányban az állatmeséket és –történeteket kedvelik a legjobban, nem felel meg a tankönyvi szövegtípus, és ugyanúgy a fiúk ízlésének sem tesz eleget a versek és az egyéb féle kategóriába tartozó szövegeknek a mennyisége, ugyanis a fiúk a harcos és kalandos történeteket (15,0%), az enciklopédiákat (14,0%) és a varázsmeséket (12,0%) kedvelik a legjobban. Ez esetben azt állíthatjuk, hogy a tankönyvben lévő olvasmányok nem felelnek meg a tanulók érdeklődési körének. A tankönyv 65,45%-os relatív gyakoriságban a vegyes témákról szóló olvasástanulási szövegeket részesíti előnyben, ami azt jelenti, hogy a tanulók érdeklődési körének az olvasmánytémák nem felelnek meg. Ha csak külön a lányok és külön a fiúk érdeklődési körének válaszarányait vizsgáljuk, akkor is azt tudjuk állítani, a tankönyv a

magas arányban vegyes témákat tartalmazó szövegeivel nem tesz eleget sem a lányok érdeklődésének, sem a fiúk érdeklődési körének, ugyanis a fenti táblázatban részletesen vizsgált nemek közötti különbségek azt mutatták ki, hogy a fiúk és a lányok olvasmánytémái között nincs szignifikáns különbség, a lányok és a fiúk is a mesealakokról és az állatokról szóló olvasmánytémákat kedvelik a legjobban. Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a tankönyvben szereplő olvasástanulási szövegek témái nem felelnek meg a tanulók érdeklődési körének.

A tankönyv 58,9%-os arányban népmesei hősöket tartalmaz, és kevesebb arányban (39,7%) tartalmaz népmesétől távolálló hősöket, illetve nagyon kisrelatív gyakoriságban alkalmaz új tulajdonságokkal rendelkező népmesei hősöket. A vizsgálati eredmények alapján a tanulók érdeklődése és a tankönyv hőstípusa között legnagyobb szignifikáns különbség mutatkozott az új tulajdonsággal rendelkező népmesei hősök között, a népmesétől idegen, illetve a népmesei hősök iránti érdeklődés és a tankönyv hős tartalmának aránya között nincs szignifikáns különbség. Ez a vizsgálati eredmény alapján a tankönyv hőstípusainak tartalma részben eleget tesz a tanulói elvárásnak. A tanulók 44,8%-os arányban a népmesei hősök közül a mesebeli lényeket kedvelik a legjobban, a tankönyvben pedig ebben az arányban vadállatokat tartalmaz, mesebeli lényeket csupán 9,6%-os arányban tartalmaz, azaz szignifikáns különbség van a tankönyv mesebeli lények tartalma és a tanulók mesebeli lények iránti érdeklődésének aránya között. A tanulók 55,55%-os arányban kedvelik az új tulajdonsággal rendelkező népmesei lényeket, míg a tankönyv alig 1,11%-os arányban alkalmaz ennek a funkciónak megfelelő szereplőket, ehelyett ez esetben is a vadállatokat alkalmazza (28,9%). Tehát a tankönyv ebből a vizsgálati szempontból sem tesz eleget a tanulók érdeklődési körének. A mesebeli lények iránti érdeklődés a népmesétől távol álló hősök kategóriájánál még nagyobb gyakorisági százalékarányt mutatott ki, a tanulók 68,13%-a a népmesétől távol álló mesebeli hősöket kedvelik, míg a tankönyv hasonló százalékos arányban (59,62%) embereket alkalmaz. Ez esetben a népmesétől távol álló, állatokról szóló történetek relatív gyakorisága is csökkent (13,46%). Szignifikáns különbség csak a mesebeli lények, illetve az emberek arányánál van, ami azt jelenti, hogy a tankönyv ez esetben sem felel meg a tanulók érdeklődési körének.

Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a tanulók érdeklődési köre olvasmány kategóriájuk, olvasmány témájuk és népmesei hőstípusuk aspektusából nem azonos a tankönyvben szereplő olvasmánykategóriákkal, olvasmánytémákkal és hőstípusokkal. Az összesített eredmények alapján tizenkét tanulónak (12,12%) van jelen a kedvenc olvasmánya a tankönyvben, akik odahaza mesei élményben részesültek, és harmincegy tanulónak (18,45%) van szintén jelen a kedvenc olvasmánya az ábécés olvasókönyvben, akik odahaza nem részesültek mesei élményben. Továbbá 87,87%-os arányban vannak azok a tanulók, akiknek nincs jelen a kedvenc olvasmánya a tankönyvben, odahaza pedig mesei élményben részesültek, illetve 81,54%-os a relatív gyakorisága azoknak a tanulóknak, akik nem részesültek mesei élményben, és a kedvenc olvasmányuk sincs jelen a tankönyvben. A vizsgálati eredmény alapján nincs szignifikáns különbség az otthoni mesehallgatás és a tankönyvben lévő olvasmányok iránti érdeklődés között. Akár részesültek, akár nem részesültek mesei élményben a tanulók, a többség kedvenc olvasmánya nem található meg sem az ábécéskönyvben, sem az olvasókönyvben.

Mivel a tanulók többsége (63,3%) nem szeret olvasni, és mivel 16,53%-os relatív gyakoriságban található meg a tanulók kedvenc olvasmányai a tankönyvben, és ezekhez az eredményekhez hozzácsatoljuk azokat az adatokat, amely alapján a tanulók tankönyvben szereplő olvasmányok iránti érdeklődését nem befolyásolja a családban való mesei élményben

való részesülés, megállapíthatjuk, hogy a tanulók érdeklődési köre valóban az animációs filmek tematikája, motívuma és az animációs filmekben szereplő hősök felé irányul.

Az eredmények alapján választ kaptunk a hipotézisre. A tanulók kedvenc olvasmánya és kedvenc film kategóriája, illetve olvasmánytémája és kedvenc filmtémája szignifikánsan eltér a ábécés olvasókönyvben lévő olvasástanulási szövegek témáitól és szereplőitől.

A tanulók illusztrációk alapján kinyilvánított hősök iránti érdeklődése és az animációs filmekben leggyakrabban megjelent hősök között sincs szignifikáns különbség, a tanulók a mesebeli (fiktív) lények iránti érdeklődnek leginkább, és az animációs filmekben is ezek a hőstípusok jelennek meg legtöbbször, a tankönyv leginkább nem felel meg a tanulók érdeklődési körének, ugyanis a tankönyvben leginkább vers (21,6%) illetve egyéb témájú olvasmányok fordulnak elő (20,6%), mesebeli (fiktív) lények kevés arányban vannak jelen, a népmesei hősök közül is a legnagyobb arányban a vadállatok (48,2%) jelennek meg, illetve a népmesétől távol álló hősök, az emberek (64,6%).

A tankönyv olvasmánytémái és a tanulók kedvenc olvasmánytémái között is szignifikáns különbség van, sőt, ahogy a lányok, úgy a fiúk érdeklődési körének sem tesz eleget a tankönyv. Például a tanulók kiemelkedő százalékarányban a mesebeli lények iránt érdeklődnek (44,8%), a tankönyv azonban 48,2%-os gyakoriságban vadállatokról szóló olvasástanulási szövegeket tartalmaz, amelyeknek a már többször hangsúlyozott animációs filmek történetei és témái felelnek meg.

Az összesített válaszok alapján összesen 16,53%-os arányban vannak jelen a tankönyvben azok az olvasmányok, amelyeket a tanulók a beszélgetés alkalmával elmeséltek nekem. Mivel a vizsgálati eredmények alapján több tanuló nem részesült odahaza mesei élményben, a vizsgálatból az is kiderült, hogy azoknak a tanulóknak vannak jelen a kedvenc olvasmányai a tankönyvben, akik nem részesültek a családban mesei élményben. Ezek az animációs filmek nézését előnyben részesítik.

Mivel a tanulók többsége nem részesült a családon belül mesei élményben, és a többségük az olvasás helyett az animációs filmeket részesítik előnyben, a tanulók saját bevallása szerint pedig azokat a történeteket, témákat, motívumokat és szereplő típusokat részesítik előnyben, amelyek az animációs filmekben ismerhetők fel, megállapíthatjuk, hogy az olvasókönyv nem felel meg hat-nyolc éves korosztály érdeklődési körének, a hat-nyolc éves tanulók az animációs filmeket kedvelik jobban az olvasástól, az általuk preferált hősök is nagyobb gyakoriságban az animációs filmek hőseivel egyeznek meg. Ez okból kifolyólag megállapíthatjuk, hogy a hat-nyolc éves érdeklődési köre a média hatására alakult ki (jelen kutatás alapján még csak feltételezhetjük, hogy szituációs érdeklődésről beszélünk, azonban ennek alátámasztásával ez a munka nem foglalkozik).

Ami a nemek közötti ízlésdifferenciát illeti, legtöbb esetben differenciákról beszélhetünk, maga az olvasmány, az animációs filmek és a hőstípusok iránti érdeklődés szignifikáns különbséget mutatott ki a lányok és a fiúk érdeklődése között, azonban a tankönyv témái, motívumai és hőstípusai egyik nem érdeklődési körének sem tesz eleget.

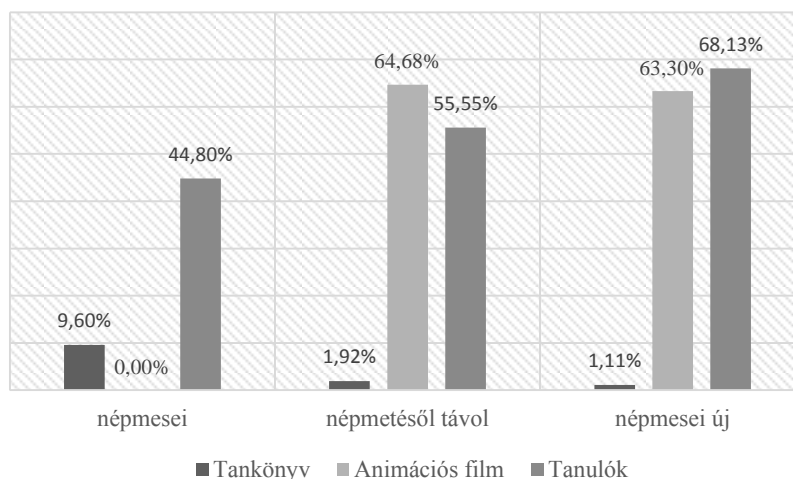
A hipotézis beigazolódt, *A Vajdaságban alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek tartalma nem azonos a Vajdaságban élő magyar tanulmányokat folytató magyar anyanyelvű hat-nyolc éves tanulók érdeklődési körével*, ugyanis a tankönyvben leginkább vers (21,6%) illetve egyéb témájú olvasmányok fordulnak elő (20,6%), mesebeli (fiktív) lények kevés arányban vannak jelen, a népmesei hősök közül is a

legnagyobb arányban a vadállatok (48,2%) jelennek meg, illetve a népmesétől távol álló hősök, az emberek (64,6%). A tankönyv olvasmánytémái és a tanulók kedvenc olvasmánytémái között is szignifikáns különbség van, sőt, ahogy a lányok, úgy a fiúk érdeklődési körének sem tesz eleget a tankönyv. Például a tanulók kiemelkedő százalékarányban a mesebeli lények iránt érdeklődnek, a tankönyv azonban vadállatokról szóló olvasástanulási szövegeket tartalmaz, amelyek eltérnek a már többször hangsúlyozott animációs filmek történeteitől és témáitól. Kevés arányban vannak jelen a tankönyvben azok az olvasmányok, amelyeket a tanulók a beszélgetés alkalmával kedvenc történetükként meséltek el.

Mivel a vizsgálati eredmények alapján több tanuló nem részesült odahaza mesei élményben, a vizsgálatból az is kiderült, hogy azoknak a tanulóknak vannak jelen a kedvenc olvasmányai a tankönyvben, akik nem részesültek a családban mesei élményben. Ezek az animációs filmek nézését is előnyben részesítik. Mivel a tanulók többsége nem részesült a családon belül mesei élményben, és a többségük az olvasás helyett az animációs filmeket részesítik előnyben, a tanulók saját bevallása szerint pedig azokat a történeteket, témákat, motívumokat és szereplő típusokat részesítik előnyben, amelyek az animációs filmekben ismerhetők fel, az eredmények alapján arra tudunk következtetni, hogy az ábécéskönyv és az olvasókönyv nem tesz eleget a hat-nyolc éves korosztály érdeklődési körének. Ez okból kifolyólag arra következtethetünk, hogy a hat-nyolc évesek érdeklődési köre a média hatására alakult ki.

Ami a nemek közötti ízléskülönbséget illeti, legtöbb esetben szignifikáns különbségről beszélhetünk, maga az olvasmány, az animációs filmek és a hőstípusok iránti érdeklődés szignifikáns különbséget mutatott ki a lányok és a fiúk érdeklődése között, azonban a tankönyv témái, motívumai és hőstípusai egyik nem érdeklődési körének sem tesz eleget.

A vizsgált tankönyv és a vizsgált tanulók esetében következtethetjük, hogy *a Vajdaságban alkalmazott magyar nyelvű ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek tartalma nem azonos a Vajdaságban élő magyar tanulmányokat folytató magyar anyanyelvű hat-nyolc éves tanulók érdeklődési körével (lásd példának a 2. ábrát).*

2. ábra: A tankönyv és az animációs filmek három népmesei hőskategórián belüli fiktív lények gyakorisága, valamint a tanulók három népmesei hőskategórián belüli fiktív lények iránti érdeklődésének komparatív vizsgálata. (Saját szerkesztés)

A kutatás eredményei felvetik az első osztályos ábécéskönyv és olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek újragondolását és megtervezését. Egy ábécés olvasókönyvnek sokkal

komplexebb pedagógiai küldetése van. Az olvasástanulás mellett fenntart(hat)ja a tanulók olvasási érdeklődését, illetve felkeltheti a tanulók olvasás iránti érdeklődését. Ha egy ábécés olvasókönyv tervezésekor és szerkesztésekor a gondos olvasástanulási módszer megválasztása, az esztétikus és kompetenciafejlesztő illusztrációk mellett gondosan, a tanulók érdeklődési köre által megtervezett és összeválogatott olvasástanulási szövegeket válogatjuk össze, sokkal nagyobb érdeklődést kelthetünk a tanulóknál, amely pozitív hatással lenne az olvasás iránti pozitív attitűdjük kialakulására.

IRODALOM

- Ainley, M. – Hillmann, K. – Hidi, S. (2002): Gender and interest processes to literary texts: situational and individual interest. *Learning and Instruction*. 2002/12. 411-428.
- Ábrahám Mónika (2006): 12-14 éves gyerekek olvasási, könyv- és könyvtárhasználati szokásai. *Új Pedagógiai Szemle*. 56. évf. 1. sz. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00099/2006-01-ta-Abraham-12.html> (2018. 03. 23.)
- Balázsi Ildikó – Balkányi Péter – Vadász Csaba (2017): *PIRLS 2016. Összefoglaló jelentés a negyedik évfolyamos tanulók eredményeiről*. Oktatási Hivatal, 2016 Letöltés helye: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_meresek/pirls/PIRLS2_016.pdf (2018. 04. 21.)
- Bandura, A. (1986): *Social cognitive theory of personality*. Stanford University. Letöltés helye: <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1999HP.pdf> (2018. 02. 11.)
- Bárdos József (2009): Az olvasástanítás nyomorúsága. In Szávai Ilona (szerk.): *Olvasni jó! Tanulmányok az olvasás Fontosságáról*. Pont Kiadó, Budapest. 43-50.
- Bereck Zsuzsanna (2009): *Felmérés a 16-19 éves fiatalok szabadidős, olvasási és könyvtárhasználati szokásairól*. Forum Kisebbségkutató Intézet <http://foruminst.sk/press/felmeres-a-1619-eves-fiatalok-szabadidos-olvasasi-es-konyvtarhasznalati-szokasairol/> (2018. 03. 23.)
- Bettelheim, Bruno (2011): *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*, Corvina Kiadó, Budapest
- Boekaerts, Monique – Boscolo, Pietro (2002): Interest in Learning, Learning To Be Interest. *Learning and Instruction* 12. Vol. 4.
- Bödö Sándor (2017): *Magyarországban növekedett a gyerekek elsősök száma*. VajMa. Letöltés helye: https://m.vajma.info/cikk/vajdasag/21715/Magyarorszagban-novekedett-a-magyar-elsosok-szama.html?fbclid=IwAR0IFu7biwS_6J9UYAT_sEwvFAM3YJCUII_BkJjQMtg761_QF1xUMgWdi4dY (2017. 09. 23.)
- Chambliss, M. – Calfee, R. C. (1998): *Textbook for Learning. Nurturing children's minds*. Blackwell Publishers, Massachusetts.
- Dárdai Ágnes (2002): *A tankönyvkutatás alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Pécs.

- Gombos Péter – Hevérné Kanyó Andrea – Kiss Gábor (2015): A netgeneráció olvasási attitűdje – 14-18 évesek véleménye könyvekről, olvasásról, irodalomról – egy felmérés tanulságai. *Új Pedagógiai Szemle*. 65. évf. 1-2. sz. http://folyoiratok.ofi.hu/sites/default/files/journals/upsz_2015_1-2_nyomdai.pdf (2017. 10. 12.)
- Gombos Péter (2013): *Dobj el mindent és olvas!* Pont Kiadó, Budapest.
- Gombos Péter (2017): Új típusú hőskarakterek a kortárs ifjúsági disztópiákban In Molnár Gábor – Belovári Anita (szerk.): „*A fantázia erőterei*”: tudományos konferencia. Kaposvári Egyetem, Kaposvár. 56.
- Gombos Péter *A digitális generáció olvasási szokásai – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai*. Múzeumi és könyvtár fejlesztések mindenkinek kiemelt project keretében (EFOP-3.3.3-VEKOP/16-2016-00001). Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. http://www.fszek.hu/azenkonyvtaram/?article_hid=37898&offeredit_pheight=ubha_parpfvr
- Hidi, Suzanne – Renninger, K. Ann (2006): The four-phase modell of interest development. *Educational Psychologist*. 41. évf. 2. sz. 111-127.
- Hidi, Suzanne (2001): Interest, Reading and Learning: Theoretical and Practical Considerations. *Educational Psychologist*. 13. évf. 3. sz. 191-209.
- Józsa Krisztián (2007): *Az elsajátítási motiváció*. Műszaki Kiadó, Budapest.
- Kádár Annamária (2012): *Mesepszichológia*, Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- Kádár Annamária (2014): *Mesepszichológia 2.*, Kulcslyuk Kiadó, Budapest.
- Kojanitz László (2004): Lehet-e statisztikai eszközökkel mérni a tankönyvek minőségét? *Iskolakultúra*. 9. sz. 38-56. Letöltés helye: http://real.mtak.hu/60310/1/EPA00011_iskolakultura_2004_09_038-056.pdf (2018. 08. 08.)
- Kojanitz László (2005): Tankönyvanalízisek. *Iskolakultúra*. 9. sz. 135–143. http://real.mtak.hu/59033/1/EPA00011_iskolakultura_2005_09_135-143.pdf
- Kojanitz László (2007): A tankönyvek minőségének megítélése. Mi ad értelmet a tankönyvek értékelésének és kutatásának? *Iskolakultúra* 6-7 sz. 114-126. http://real.mtak.hu/56985/1/EPA00011_iskolakultura_2007_06_07_114-126.pdf
- Kojanitz László (2012): A tankönyvek szerepének változásai. *Iskolakultúra*. 12. sz. 56-70. http://real.mtak.hu/56566/1/EPA00011_iskolakultura_2012_12_056-070.pdf
- Mérei Ferenc – V. Biné Ágnes (2003): *Gyermeklélektan*. Medicina Kiadó, Budapest.
- Nagy Attila – Katsányi Sándor (2002): Olvasáslélektan és -pedagógia. In Horváth Tibor – Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve IV*. Osiris Kiadó, Budapest. 51-85.
- Nógrády László (1917): *A mese*. Magyar Gyermektanulmányi Társaság, Budapest.

- Nyitrai Ágnes (2010): Az összefüggés-kezelés fejlődésének kritériumorientált segítése mesékkel 4-8 éves gyermekek körében. *PhD-értekezés*, Szeged.
- Péterfi Rita (2017): *Az életünket meghatározó rejtett kulturális összefüggésekről. A felnőttek és az olvasás.* Olvasásfejlesztési műhely. Letöltés helye: [file:///Users/vassdorottea/Downloads/peterfi_rita_-_az_életünket_meghatározó_rejtett_kulturális_összefüggésekről_a_felnőttek_es_az_olvasás%20\(1\).pdf](file:///Users/vassdorottea/Downloads/peterfi_rita_-_az_életünket_meghatározó_rejtett_kulturális_összefüggésekről_a_felnőttek_es_az_olvasás%20(1).pdf) (2018. 02. 11.)
- Propp, V. J. (1999): *A mese morfológiája*. Budapest. Gondolat Kiadó
- Schiefele, Ulrich – Krapp, Andreas (1996): Topic interest and free recall of expository text. *Learning and Individual Differences* Vol.8. 141–160.
- Steinberg, Heinz (1974): Books and Readers as a Subject of Research in Europe and America. *International Social Science Journal*. XXIV/4. 744-755. Letöltés helye: <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000025/002551eo.pdf#namedest=2644> (2018.03.19.)
- Szenczi Beáta (2012): *Az olvasási motiváció vizsgálata 8-14 éves tanulók körében.* PhD értekezés. Oktatáselméleti Doktori program, Szeged. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1493/1/PhDertekezes_Szenczi_Beata.pdf (2017. 02. 21)
- Szenczi Beáta (2013): Olvasási motiváció 4., 6. és 8. osztályos tanulók körében. *Magyar Pedagógia*. 113. évf. 4. sz. 197-220. http://www.magyarpedagogia.hu/document/1_Szenczi_MP1134.pdf (2016. 05. 10.)
- Szilágyiné Gálos Ildikó (2008): *Az olvasóvá nevelés megalapozása óvodás kortól kisiskolás korig.* Szeretve Tanulni Oktatási Egyesület, Budapest.
- Tancz Tünde (2009): Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben. *Anyanyelv-pedagógia*. II. évf. 2. sz. Letöltés helye: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=161> (2018. 01. 25.)
- Tóth Béla (1967): *Irodalmi érdeklődés az olvasástanulás kezdetén.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Vass Dorottea (2016c): Változott-e a mese és az olvasás iránti érdeklődés az utóbbi évszázad alatt? *Autonómia és Felelősség*. II. 2-3. sz. 43-55. Letöltés helye: <http://pea.lib.pte.hu/handle/pea/17037> (2017. 11. 24.)

A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ NÉHÁNY PUBLIKÁCIÓ

- Vass D. (2020): A kisiskolások animációs filmek és olvasás iránti attitűdjének komparatív vizsgálata az olvasás iránti érdeklődés fejlesztésének aspektusából. In In Az én könyvtáram. Módszertani Tanulmányok. http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/49234/Vass_Dorottea_A_kisiskol%C3%A1sok_anim%C3%A1ci%C3%B3s_filmek.pdf/a8ce7048-39d1-4f98-9e46-e86514d9f1fc
- Vass D. (2019): Az olvasási érdeklődés fejlesztésének kutatási lehetőségei és relevanciája kisiskoláskorban. *Könyv és Nevelés* 1. sz. 27-41. https://epa.oszk.hu/03300/03300/00027/pdf/EPA03300_konyv_es_neveles_2019_1_027-041.pdf
- Vass D. (2019): Transformers és Hófehérke. A hat-nyolc éves tanulók animációs filmek és olvasás iránti attitűdjének komparatív vizsgálata pedagógiai aspektusból. *Horizontok és Dialógusok*, Budapest. 2019. május 8-10. In Ács-Bíró Adrienn – Maisch Patrícia – Szabó Hajnalka Piroska (szerk.): X. Iskola a társadalmi térben és időben p. 65. http://nevtudphd.pte.hu/sites/nevtudphd.pte.hu/files/files/hdv_absztraktkotet01.pdf
- Vass D. (2019): Az ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeinek és a kezdő olvasók legkedveltebb olvasási témakörének, cselekménymotívumának és hóstípusának komparatív vizsgálata. Gyakorlati javaslat az olvasási érdeklődés fejlesztéséhez. XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia, Pécs. 2019. november 7-9. In Varga Aranka – Andl Helga – Molnár-Kovács Zsófia (szerk.): *Neveléstudomány – horizontok és dialógusok.* p. 577. http://nevtud.btk.pte.hu/sites/nevtud.btk.pte.hu/files/files/onk2019_absztraktkotet.pdf
- Vass D. (2018a): Hogyan nevelhetünk kisgyermekből igényes olvasót? *Neveléstudomány: Oktatás, Kutatás, Innováció.* 6. évf. 2. sz. 91-96. http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2018/nevelestudomany_2018_2_91-96.pdf
- Vass, D. (2018b): The attitude of 6-8-years-old pupils towards tales. *Hungarian Educational Research Journal. (HERJ).* 8/1. 80-92. http://herj.lib.unideb.hu/megjelent/html/5adf8c69e0ad9#_edn1
- Vass D. (2017a): „Ha sokat olvasok, meg tanulom fejből és ötöst kapok.” A hat-nyolc éves tanulók mesék iránti attitűdje. *Philos: tudomány-irodalom-művészet.* 64-75.
- Vass, D. (2017b): Analiza stanja bukvara na madjarskom jeziku u Vojvodini. In Željko Milanović (szerk.): *The Third International Interdisciplinary Conference for Young Scholars in Social Sciences and Humanities: Book of Proceedings.* 607-618.
- Vass D. (2017c): Mesehősök az ábécés olvasókönyv olvasástanulási szövegeiben határainkon innen és túl. In Mrázik Julianna (szerk.) *A tanulás új útjai.* Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Egyesülete (HERA) 231-246.
- Vass D. (2017d): Szükséges-e nemek közötti ízlésdifferenciákban gondolkodni, ha a hat-nyolc éves korosztály irodalmi igényéről beszélünk? In Kiss Ferenc (szerk.): *Tudomány és erő.* 56-63.
- Vass D. (2016a): Amikor a mesehallgatóból meseolvasó lesz. Az olvasásszeretet kialakulásának három próbatétele. *Iskolakultúra.* 26. évf. 7-8. sz. 14-24. <http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/2016/07/02.pdf>

- Vass D. (2016b): Változott-e a mese és az olvasás iránti érdeklődés az utóbbi évszázad alatt? *Autonómia és Felelősség*. II. 2-3. sz. 43-55. <http://pea.lib.pte.hu/handle/pea/17037>
- Vass, D. (2015a): Analysis of textbook in Hungarian language in Vojvodina In Bjelica Andonov, Maja (szerk.): *Contexts: Third International Interdisciplinary Conference for Young Scholar in Social Science and Humanities*, Novi Sad. 106.
- Vass D. (2015b): Egy kísérleti ábécés olvasókönyv diagnosztikai nyomában In Novák Anikó (szerk.): *Párhuzamok vonzásában*. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium 2015. évi PhD konferenciájának tanulmányaiból. 304-317.
- Vass D. (2015c): Két ábécés olvasókönyv komparatív vizsgálata. *Módszertani Közlöny*. Újvidék, 254-267.
- Vass D. (2015d): Részképesség fejlesztés és tankönyv: fejlesztő feladatok mennyiségének felmérése egy kísérleti ábécés olvasókönyvben In Koncz István – Szova Ilona (szerk.): *Közös Tudományos Sikerek*. 137-145.

KONFERENCIA-ELŐADÁSOK

- Vass D. (2020): Olvasóvá nevelni. Hatékonyan. De hogyan? Gyakorlati javaslat az olvasás iránti érdeklődés fejlesztéséhez. Plenáris előadás. III. Mérföldkő Konferencia. 2020. január 30-31.
- Vass D. (2019): Mi köze Amerika Kapitánynak a Tündérfejű Götéhez? Workshop. Budapesti Könyvtárpedagógiai Workshop, Budapest. 2019. november 15.
- Vass D. (2019): Róka, nyuszi vagy vámpír? A kisiskolások olvasási érdeklődésének fejlesztési lehetősége. Plenáris előadás. Az én könyvtáram. Budapesti Könyvtárpedagógiai Workshop. 2019. november 15.
- Vass D. (2018): Az olvasási készség, az olvasástanítási módszer és az intrinzik motiváció közötti összefüggések az olvasóvá nevelés jegyében. Közösség – kutatás – kihívás. Vajdasági Magyar Tudóstalálkozó, Szerbia.
- Vass D. (2018): Hatékony olvasóvá nevelés az olvasástanulás kezdetén. Plenáris előadás. Téli Egyetem. Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szerbia.
- Vass D. (2017): Feltámad a tenger? Mese- és mesehőstípusok a kisiskolások világába. Plenáris előadás. XVI. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia, Szerbia.
- Vass D. (2017): Egy ábécés olvasókönyv mese- és mesehős-típusainak, valamint a hat-nyolc éves tanulók kedvenc mese- és mesehős-típusainak komparatív vizsgálata. XVII. Országos Neveléstudományi Konferencia, Nyíregyháza.
- Vass D. (2017): A vajdasági hat-nyolc éves tanulók mesék iránti attitűdje. Magyar Tudóstalálkozó, Szerbia.

- Vass D. (2017): A hat-nyolc éves tanulók irodalom iránti attitűdje az 1900-as években és napjainkban. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, Hungarian Educational Research Association, Budapest.
- Vass D. (2016): Patthelyzet: Napjaink ábécés olvasókönyveinek néhány lehetséges mesehőse. Deadlock. A few possible tale heroes of contemporary ABC readers. Horizontos és Dialógusok II. konferencianapok, Pécs.
- Vass D. (2016): Mesehősök az ábécés olvasókönyvek olvasástanulási szövegeiben határainkon innen és túl. A tanulás új útjai: HuCER. Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, Kaposvár.
- Vass D. (2016): Diagnózis a vajdasági magyar anyanyelvű ábécés olvasókönyvről. A pedagógusképzés XXI. századi perspektívái. Kolozsvár.
- Vass D. (2016): Az olvasás hálójában: Az olvasásszeretet kialakulását befolyásoló tényezők különös tekintettel a hat-nyolc éves korosztály irodalmi igényére. XV. vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia, Szerbia.
- Vass D. (2016): Mesehősök: igények metamorfózisa a kisiskolások világában: A vajdasági első osztályos tanulók irodalmi érdeklődésének pedagógiai vizsgálata. XVI. Országos Neveléstudományi Konferencia, Szeged.
- Vass D. (2015): Analysis of textbook in Hungarian language in Vojvodina. Third International Interdisciplinary Conference for Young Scholars in Social Science and Humanities, Novi Sad, Szerbia.
- Vass D. (2015): Két ábécés olvasókönyv diagnózisának komparatív vizsgálata. Horizontok és Dialógusok, Pécs.
- Vass D. (2015): Barlangból a fény felé: Két ábécés olvasókönyv olvasástanulási módszerének vizsgálata. XIV. Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia, Újvidék, Szerbia.
- Vass D. (2015): Részképességfejlesztés és tankönyv: fejlesztő feladatok mennyiségének felmérése egy kísérleti ábécés olvasókönyvben. X. Ph.D. Jubileumi Konferencia. Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Budapest.
- Vass D. (2014): Mit üzen fa? Mesebeli fák üzenete a gyerekeknek. XIII. Vajdasági Magyar Diákköri Konferencia. Újvidék, Szerbia.
- Vass D. (2013): A legnézettebb tükör – az olvasókönyv: az első osztályos olvasókönyv újíthatóságának igényei és egy lehetősége. XII. Vajdasági Magyar Diákköri Konferencia. Újvidék, Szerbia.
- Vass D. (2012): Hatalmi szublimáció – Überfrosch. XI. Vajdasági Magyar Diákköri Konferencia. Újvidék, Szerbia.

